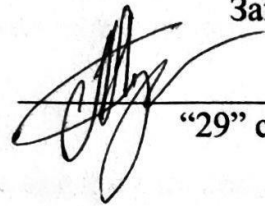

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра філософії та суспільних наук

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Завідувач кафедри

Григорук А.А.

“29” серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Філософія

Рівень вищої освіти

перший (бакалаврський)

Галузь знань

01 Педагогіка/Освіта

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність

016 Спеціальна освіта

(код і найменування спеціальності)

Освітня програма

Логопедія.

(найменування освітньої програми)

Мова навчання

українська

2024 – 2025 навчальний рік

Робоча програма з курсу «Філософія» для бакалаврів з галузі знань 01 Освіта /
Педагогіка, спеціальність: 016 Спеціальна освіта ОП Логопедія

РОЗРОБНИКИ:

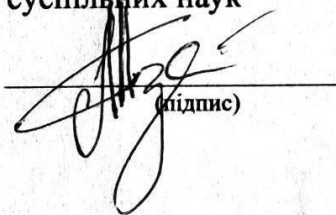
Павлишин Л.Г. - доктор філософських наук, професор, професор
кафедри філософії та суспільних наук

Довгань А.О. - доктор філософських наук, професор, професор
кафедри філософії та суспільних наук

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри філософії та суспільних
наук

Протокол №1 від “ 29” серпня 2024 року

Завідувач кафедри філософії та суспільних наук

(підпис)

(Григорук А.А.)
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	01 Освіта
2	Спеціальність	016 Спеціальна освіта (логопедія)
3	Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка
4	Ступінь вищої освіти	Перший (бакалаврський)
5	Статус дисципліни	Обов'язкова
6	Мова навчання	Українська
7	Курс	1
8	Семестр	2
9	Кількість змістових модулів	2
10	Форма підсумкового контролю	Екзамен
11	ІНДЗ	реферат
11	Обсяг дисципліни в кредитах ECTS	3 кредити
12	Загальна кількість годин	90
13	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 30, заочна форма – 10
14	Лекції (год.)	Денна форма – 14, заочна форма – 8
15	Семінарські заняття (год.)	Денна форма – 16, заочна форма – 10
16	Самостійна робота студента (год.)	Денна форма – 60, заочна форма – 80

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 40 % до 60 %

для заочної форми навчання – 11 % до 89 %

2. Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Філософія» є:

- здатність відрізняти суб'єктивні, спонтанні складові судження від об'єктивних та аргументованих, вміти надавати перевагу останнім. Схильність до самоперевірки отриманих результатів;
- здатність застосовувати знання, необхідні для формування всебічно розвиненої особистості;
- здатність до філософської аргументації та оперування понятійно-категоріальним апаратом філософії;
- здатність усвідомлювати роль філософії на сучасному етапі розвитку суспільства;
- здатність оперувати ключовими історико-концептуальними моделями філософського знання.

Вивчення дисципліни забезпечує набуття наступних компетенцій:

Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства (вільного демократичного) та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни забезпечує досягнення здобувачами таких програмних результатів навчання:

Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Програма навчальної дисципліни

3.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія світової філософії (VI ст. до н.е. - XVI ст. н.е.).

Тема 1. Філософія - специфічний тип знання та світогляду

Ненаукове та наукове знання. Взаємозв'язок філософії з наукою. Специфіка філософського знання та пізнання. Предмет філософії. Основне питання філософії і його дві сторони. Головні періоди, напрямки і течії в історичному розвитку філософії. Основні категорії філософії.

Сутність і структура світогляду: світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, світо відношення. Історичні типи світогляду: міф, релігія, науковий та філософський світогляди. Національне, інтернаціональне та загальнолюдське у світогляді.

Основні теми філософських роздумів: людина і світ, сутність і зміст людського існування. Основні функції філософії. Соціальна спрямованість філософського знання. Взаємозв'язок філософії й ідеології, філософії та політики. Місце та роль філософії в сучасному соціокультурному просторі.

Тема 2. Філософія Стародавніх Єгипту, Індії та Китаю.

Герметична філософія Єгипту. Сучасна арабська філософія.

Давньоіндійська філософія: Веди, Упанішади. Філософія індуїзму, джайнізму, буддизму.

Філософські школи у Стародавньому Китаї: буддизм, конфуціанство як етико-політичне й релігійно-ідеалістичне вчення, даосизм. чань- буддизм в Японії

Тема 3. Антична філософія.

Основні періоди розвитку античної філософії. Натурфілософія: Мілетська школа, Піфагор, Геракліт. Апорії Зенона. Атомістична філософія Левкіппа й Демокріта. «Антропологічний поворот» у філософії пізнання буття. Філософія та метод Сократа. Класичний період. Вчення Платона про "світ ідей" та "світ речей", пізнання, суспільство й

державу. Вчення Аристотеля про форму та матерію (душу й тіло), про державу та суспільство. Еклектизм філософських шкіл: скептицизм. Стоїцизм. Епікуреїзм. Філософія Давнього Риму: подальший розвиток філософських шкіл: стоїцизму, епікуреїзму, скептицизму, неоплатонізму.

Тема 4. Західноєвропейська філософія Середньовіччя та Відродження.

Філософія Середньовіччя (Тертуліан, Августин, Тома Аквінський, П. Абеляр, Д. Скотт). Середньовічна філософія є синтез двох традицій: християнської відвертості й античної рефлексії. Августин Блаженний та його вчення про природу й людину як творіння Бога. Проблема душі і тіла, розуму та свободи волі. Апологетика, примат віри. Патристика. Віра й розуміння у творах Отців церкви. Зародження й розквіт схоластики. Томізм і проблема гармонії віри й розуму. Суперечка про природу універсалій між “реалізмом” (А.Кентерберійський) та “номіналізмом” (В. Оккам). Вчення Т. Аквінського про буття, душу, людину, світ, свідомість і віру, сутність та існування. Теоцентризм. Номіналізм та його критика томізму як учення про пріоритет волі над розумом. Специфіка середньовічної схоластики. Особливості західноєвропейської та східноєвропейської теософії.

Змістовий модуль 2. Європейський історико-філософський процес (XVII–XXI ст.)

Тема 5. Філософія Нового часу і Просвітництва

Наукова революція XVII ст. та її роль у створенні механіко-матеріалістичної картини світу (І. Ньютон). Характерні риси філософії Нового часу. Емпіризм і раціоналізм. Проблема субстанції й пізнання у філософії Б. Спінози, Г. Лейбніца. Сенсуалізм Д. Локка та його вчення про “первинні” і “вторинні” якості. Суб’єктивно-ідеалістична філософія Д. Берклі, Д. Юма. Теорія “договірної держави” Т. Гоббса. Проблема людини у філософії Просвітництва (Ш. Монтеск’є, Ф. Вольтер, Ж.-Ж. Руссо). Французький матеріалізм XVIII ст. (Ж. Ламетрі, К. Гельвецій, П. Гольбах, Д. Дідро) про природу й пізнання, про людину та суспільство.

Тема 6. Німецька класична філософія

І. Кант – засновник німецької класичної філософії. Докритичний та критичний періоди у філософії Канта. Вчення про “річ у собі”. Трансцендентальна суб’єктивна діалектика як вчення про розсуд і розум. Ідеї моралі, релігії, держави, поняття свободи.

Діяльно-творча основа буття у філософії Й. Г. Фіхте і Ф. В. Й. Шеллінга. Активність суб’єкта.

Сутність філософії Г. В. Ф. Гегеля: логіка, філософія природи, філософія духу. “Потрійна схема” розвитку — теза, антитеза, синтез. Суперечності між методом та системою у філософії Гегеля. Філософія Л. Фейєрбаха, її антропологічний характер. Вчення К. Маркса та Ф. Енгельса про сутність людського буття.

Тема 7. Історія сучасної світової філософії

Зародження філософії екзистенціалізму (С. К’єркегор, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше.). Неопозитивізм як течія, що оновлює класичну традицію (М. Шлік, Р. Карнап, Б. Рассел та ін.). Герменевтика і структуралізм. Аналітична філософія. Релігійна філософія: неотомізм, християнський еволюціонізм (Тейяр де Шарден), персоналізм, протестантська філософія. Психологія З. Фрейда. Філософська антропологія (М. Шелер). Феноменологія (Е. Гуссерль). Структуралізм. Філософія постмодерну.

Тема 8. Українська філософія

Докласичний та класичний періоди розвитку української філософії. Світоглядно-філософські ідеї міфопоетичної свідомості. Києворуська філософська думка. Філософські ідеї ХІУ–ХІУІ ст. Становлення філософії українського духу в Острозькій академії та Києво-Могилянському колегіумі. Г. Сковорода – родоначальник української класичної філософії. Філософія в українських університетах. Філософські ідеї Т. Шевченка.

Академічна філософія в Україні. Філософія національної самобутності (Д. Донцов, В.Липинський, В. Винниченко та ін.). Філософська спадщина Д. Чижевського. Філософія України в радянський період: філософія 20–30-х років; філософські розвідки 50-х років; філософська думка 60-х років; філософський доробок 70–80-х років ХХ ст. Розробка філософських проблем у сучасній Україні.в ХХІ ст.

3.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п.з	ла	ін	с.р		л	п.з	ла	ін	с.р
			.	б	д	.			.	б	д	.
1	90	1 4	16			60	90	8	10			80
Тема 1. Філософія як специфічний тип знання та світогляду	4	1	1			2	12	2	2			10
Тема 2. Філософія Стародавніх Єгипту, Індії та Китаю	12	1	1			10	12	2	2			10
Тема 3. Антична філософія	14	2	2			10	12	2	2			10
Тема 4. Західноєвропейська філософія Середньовіччя та Відродження	12	2	2			8	9					9
Змістовий модуль 2												
Тема 5. Філософія Нового часу і Просвітництва	12	2	2			8	10					10
Тема 6. Німецька класична філософія	14	2	2			10	12					10
Тема 7. Історія сучасної світової філософії	14	2	4			8	7		2			7
Тема 8. Українська філософія	8	2	2			4	7	2	2			7
Разом	90	14	16			60	90	8	10			80

3.3. Теми лекцій

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Філософія як специфічний тип знання та світогляду	1	2
2	2	Філософія Стародавніх Єгипту, Індії та Китаю	1	-
3	3	Антична філософія	2	2
4	4	Західноєвропейська філософія Середньовіччя та Відродження	2	-
5	5	Філософія Нового часу і Просвітництва	2	-
6	6	Німецька класична філософія	2	-
7	7	Історія сучасної світової філософії	2	-
8	8	Українська філософія	2	
		Разом	14	4

3.4. Теми семінарських занять

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма
1	1	Філософія як специфічний тип знання та світогляду	1	—
2	2	Філософія Стародавніх Єгипту, Індії та Китаю	1	2
3	3	Антична філософія	2	—
4	4	Західноєвропейська філософія Середньовіччя та Відродження	2	—
5	5	Філософія Нового часу і Просвітництва	2	—
6	6	Німецька класична філософія	2	2
7	7	Історія сучасної світової філософії	4	
8	8	Українська філософія	2	2
		Всього годин	16	6

3.5. Самостійна робота

№ з/п	№ теми	Назва теми	кількість годин	
			денна форма	заочна форма

1	1	Філософія як специфічний тип знання та світогляду	6	9
2	2	Філософія Стародавніх Єгипту, Індії та Китаю	8	10
3	3	Антична філософія	8	10
4	4	Західноєвропейська філософія Середньовіччя та Відродження	8	10
5	5	Філософія Нового часу і Просвітництва	8	11
6	6	Німецька класична філософія	6	10
7	7	Історія сучасної світової філософії	10	10
8	8	Українська філософія	6	10
		Всього годин	60	80

3.6. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

1. Порівняльний аналіз основних проблем класичної та сучасної західноєвропейської філософії.
2. Аналіз головних тенденцій розвитку філософії к. XIX – XX ст.
3. Антропологізм і сцієнтизм як тенденції сучасної західної філософії.
4. Філософія і логіка: логічний позитивізм.
5. Структуралізм і постмодернізм: проблеми філософського осмислення культури.
6. Буття людини як проблема в екзистенціальній філософії.
7. Проблема Бога в традиційній і сучасній релігійній філософії.
8. Критичний раціоналізм та ірраціонально-екзистенційна філософія Сьорена К'єркегора.
9. Ірраціоналізм і волюнтаризм філософії А.Шопенгауера.
10. Основні етапи (форми) розвитку позитивізму. а) позитивізм О.Конта, Г.Спенсера, Дж.Мілля; б) емпіріокритицизм Е.Маха та Р.Авенаріуса; в) конвенціоналізм А.Пуанкаре та П.Дюгема; г) неопозитивізм (М.Шлік, Р.Карнап); д) аналітична філософія (Б.Расел, Л.Вітгенштейн); є) критичний раціоналізм К.Поппера; ж) історична школа філософії науки (Т.Кун, І.Лакатос).
11. Філософські концепції модерну та постмодерну.
12. Структуралізм як методологія гуманітарного пізнання (К.Леві-Стросс, М.Фуко).
13. Львівсько-Варшавська школа — одна із шкіл аналітичної філософії (К.Айдукевич, Я.Лукасевич, А.Тарський, Т.Котарбинський).
14. Християнський екзистенціалізм М. Бердяєва.
15. Проблеми людини та її свободи у філософії екзистенціалізму.
16. Концепція переоцінки цінностей у філософії Ф.Ніцше.
17. Людина та історія в екзистенціальній філософії К.Ясперса.
18. Християнський екзистенціалізм Г. Марселя: відповідь запитам сучасного гуманізму.
19. Що таке «критичний раціоналізм» та в чому полягає сутність концепції фальсифікації?
20. Інтерпретація буття людини в персоналізмі.

4. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Філософія” використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- семінари;
- науково-творча робота – підготовка есе, рефератів
- стандартизовані тести;
- метод кейсів, практичних ситуацій,
- поточне опитування;
- презентації результатів виконаних індивідуальних завдань
- дискусія

5. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни «Філософія» використовуються такі форми контролю:

- поточний контроль здійснюється у формі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на семінарських заняттях та виконання ними завдань самостійної роботи;
- модульний контроль застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;
- підсумковий контроль проводиться у формі екзамену (тестування на сервері електронних ресурсів MOODLE у термін, визначений графіком підсумкового контролю).

6. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Критерії оцінювання на семінарських заняттях:

За роботу на семінарському занятті студент може отримати максимум **5 балів**.

5 балів: студент демонструє ґрунтовні знання матеріалу семінарського заняття в повному обсязі, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань семінару, виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.

4 бали: студент демонструє повні, систематичні знань з семінарського заняття, вміє вільно висловлює думку з проблемних питань семінару, самостійно аналізує події, явища, факти, однак при викладі матеріалу студент допускає несуттєві помилки.

3 бали: студент демонструє знання основного матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність у проблемних питань семінару, допускає суттєві помилки при викладі матеріалу, але спроможний усунути їх із допомогою викладача.

2 бали: студент демонструє фрагментарні знання матеріалу семінарського заняття, що складає менше 50% необхідного обсягу, не знає основної політологічної термінології, не вміє логічно висловлюватися.

1 бал: студент демонструє фрагментарні знання семінарського заняття, які є частково правильними; відповідь містить грубі помилки у аналізі подій, явищ, фактів, використанні політологічної термінології, відзначається порушенням логіки викладу, неаргументованим висвітленням проблеми.

0 балів: студент не володіє знаннями з семінарського заняття, відповідь неправильна або відсутня взагалі.

Змістовий модуль №1—406.				Змістовий модуль № 2—306.				Підсумковий контроль		Разом
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Тема 8	ІНДЗ		
10	10	10	10	5	10	10	5	10	25	100

ІНДЗ застосовується при відповідних ситуаціях проходження студентом програми вивчення дисципліни: дуальна освіта, стан здоров'я та ін.

Критерії оцінювання ІНДЗ

Максимальна оцінка – 15 балів

1. Обґрунтування актуальності проблеми (3 бали).
2. Повнота у розкритті теми (3 бали).
3. Оригінальність і доказовість суджень (3 бали).
4. Структурованість викладу матеріалу (3 бали).
5. Дотримання вимог щодо технічного оформлення (3 бали).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
64-74	D	задовільно	
60-64	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

7. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Мультимедійний проектор – демонстрація презентацій.
2. Комп'ютери з доступом до Інтернету – проведення підсумкового контролю.

8. Рекомендована література Основна

1. Бичко І.В., Бойченко І.В., Бойченко М.І., Бузький М.П., Табачковський В.Г. Філософія: Підручник для студентів вищих закладів освіти.-Київ: Либідь, 2001.- 406 с.
2. Бичко І.В. та ін. Історія філософії: Підручник для студентів вищих закладів освіти.-Київ:Либідь,2001.-307с.
3. Бичко І.В., Бичко А.К., Бузький М.П. та ін. Філософія: Курс лекцій.- 2-е вид.- Київ: Либідь,1994.-574с.
4. Горський В.С. Історія української філософії: Курс лекцій.- Київ: Наукова думка, 1996.-300с.
5. Довгань А.О. Гносеологічний оптимізм: монада-субстанція Г. Лейбніца і відношення-істина Н. Мальбранша: Монографія.- Тернопіль «Астон», 2009.-272с.

6. Довгань А.О. Світова деонтологічна думка. Антологія текстів: Навч. Посібник / Упорядник А.Довгань.-Тернопіль: ТІСІТ, 2003.-200с.
7. Заїченко Г.А. та ін. Філософія.-Київ: Вища школа, 1995.-455с.
8. Історія філософії на Україні.- У 3 т.- Т. 1// В.М. Нічик, В.С. Горський, М.В.Попович, Б.О.Лобовик, В.О.Зоц.-Київ: Наукова думка, 1987.-399с.
9. Історія філософії: Підручник. // А.К. Бичко, І.В. Бичко, В.Г. Табачковський. - Київ: Либідь, 2001.-256с.
10. Філософія: Підручник. // Андрущенко В.П., Волович В.І., Горлач М.І., Головченко Г.Т., Губерський Л.В., Єфімєць О.П., Кремінь В.Г. Підберезський М.К., Рибалка В.К. / За ред. проф. М.І. Горлача, проф. В.Г. Кременя, проф. В.К. Рибалка. - Харків: Консум, 2001.-671с.
11. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: Онтологія людини.-Київ: Абрис, 1995.- 335 с.
13. Логіка. Антологія текстів: Навч. посібник / Упорядники В.Лобас, А.Довгань-Тернопіль: ТІСІТ, 2004.-288с.
14. Огородник І.В., Русин М.Ю. Українська філософія в іменах: Навчальний посібник.-Київ: Либідь, 1997.-327с.
15. Павлишин Л.Г. Філософія. Тернопіль. Підручники і посібники.- 2011.-404с.
16. Тарасенко М.Ф., Русин М.Ю., Бичко І.В. та ін. Історія Філософії України: Підручник.-Київ: Либідь, 1994.-413с.
17. Федів Ю.А., Мозгова Н.Г. Історія Української філософії.-Київ: Україна, 2001.- 510с.
18. Філософія: Навчальний посібник. - Київ: Каравела, 2002 - Львів: "Новий світ-2000.-387с.
19. Горохолінська І. В. Християнська філософія XX століття : навч.-метод. посіб. / І. Горохолінська. – Чернівці : Рута, 2015. – 167 с.
20. Іванова Н. В. Феноменологія мислення: гнозис, креатив, особистість : монографія / Н. Іванова. – Луцьк : Твердиня, 2015. – 363 с.
21. Повар А. М. Філософія : навч.-метод. посіб. / А. М. Повар, Т. В. Сулятицька. – Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2015. – 163 с.
22. Таранов С. В. Теологічний екзистенціалізм : монографія / С. В. Таранов. – Київ : Четверта хвиля, 2014. – 327 с.
23. Філософія : навч. посіб. [для студентів усіх напрямів підготовки] / О. П. Тімченко [та ін.] ; за заг. ред. О. П. Тімченка. – Львів : Растр-7, 2015. – 359 с.
24. Філософія як історія філософії : підручник / за ред. В. І. Ярошевича. – Київ : Центр учб. літ., 2012. – 648 с.
25. Філософія : підруч. [для студентів вищ. навч. закл.] / Л. В. Губерський та ін. ; за ред. Л. В. Губерського. – Харків : Фоліо, 2013. – 509 с.
26. Філософія. Хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. Л. В. Губерського. – Київ : Знання, 2012. – 621 с.

Допоміжна

1. Андрущенко В. П. Історія соціальної філософії. – К., 2001.
2. Андрущенко В. П., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. – К., 1996.
3. Горський В. С. Історія української філософії. – К., 1996.
4. Гусєв В. І. Західноєвропейська філософія Нового часу. – К., 1999.
5. Декарт Р. Міркування про метод. – К., 2001.
6. Драгоманов М. П. Вибране. – К., 1991.
7. Драч І. Ф., Кримський С. В., Попович М. В. Григорій Сковорода. – К., 1984.
8. Історія філософії на Україні: В 2 т. – К., 1987.
9. Кассірер Е. Людський світ простору і часу // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 5.
10. Кирило-Мефодіївське товариство: В 3 т. – К., 1990.
11. Кондзьолка В. В. Історія середньовічної філософії. – Львів, 2001.
12. Коплстон Ф. Історія середньовічної філософії. – К., 1997.
13. Кримський С. Б. Зміст та функції природничо-наукової картини світу // Філософська і соціологічна думка. – 1992. – № 2.

14. Куліш П. Твори: У 2 т. – К., 1989.
15. Кутирєв В. О. Людина і світ: три парадигми взаємодії // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 7.
16. Кьеркегор С. Наслаждение и долг. – К., 1994.
17. Лоб'є Патрик де. Природа соціального феномена: альтернатива «Арістотель – Маркс» // Філософська і соціологічна думка. – 1999. – № 5.
18. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
19. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.
20. Огородник І. В., Русин М. Ю. Українська філософія в іменах. – К., 1997.
21. Ортега-і-Гасет. Вибрані твори. – К., 1994.
22. Пролеєв С. В. Духовність і буття людини. – К., 1992.
23. Рассел Б. Історія західної філософії. – К., 1995.
24. Роттердамський Е. Похвала глупоті. Домашні бесіди. – К., 1993.
25. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / Під заг. ред. В. І. Воловича – К., 1998.